

ՀՈՌՈՎՄԷԱԿԱՆ ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԻԳ. ՊԱՊԸ

1962 թ. դեկտեմբերի 25-ին Հռոմի մէջ բացուած Տիեզերական ժողովը արտահարգ պիտի մնայ, վրաստանի անկիւններում մը կ'արձանագրէ Քրիստոսնէսութեան պատմութեան մէջ: Այս ժողովը կոչուած է ստեղծելու Հռոմէական կաթոլիկ եկեղեցւոյ մէջ իրական վերանորոգում մը, որովհետեւ Յովհաննէս ԻԳ. Պապը շարժման մէջ դրած է զաղափարներ և ուժեր, որոնք կրնան իրենց ազդեցութիւնը ունենալ ոչ միայն բոլոր քրիստոնէից՝ այլև ամբողջ մարդկութեան վրայ:

Յովհաննէս ԻԳ. ի պատմական այս դարձը կը ներշնչուի քրիստոնէական հաւատքը նոր սգիով մը օժտելու կիզող փափաքով: Նպատակ ունի ոչ միայն եկեղեցին մօտեցնելու արդի աշխարհին, այլ նաև վերջ մը գնելու Բողոքական Բարեկարգութիւնէն՝ չորս դարերէ ի վեր անհաշիւ թափանցածին, որ արդիւք կը հանդիսանայ Քրիստոսի կոյտի տարածման: Բարեկամական ձևք մը երկարելով ոչ-կաթոլիկներուն — որ ինքը կը կոչէ «մեր բաժնուած եղբայրները» — ինք մեկնման նշանը տուած կ'ըլլայ զէպի այն հանգրուանը, տակաւին հաւաք, փախտական և անմատչելի, որ կը կոչուի Քրիստոնէից Միութիւնը:

Ասոր համար է որ Յովհաննէս ԻԳ., այժմ 81 տարեկան, մեր դարու ամենէն ժողովրդական պապն է, և թերևս ալ բոլոր դարերու: Ինքը ապացոյցը տուած է իր մարդկային այնքան ջանքով, որ զիտցած է շահի սիրտը թէ՛ կաթոլիկներու, թէ՛ Բողոքականներու և թէ՛ ոչ-Քրիստոնէականներու: Այդ է պատճառ որ իր վերջին տեղաբնակիւնը համայն աշխարհի մէջ

խառնութեան ալիք մը յարուցաւ: «Եթէ կայ մէկը որ համար հարկ է աղօթել այսօր, իբրև լաւ մարդու, անիկա Յովհաննէս ԻԳ. Պապն է», ըսած է Բողոքական Աստուածաբան Պոլոս Թիլիշ:

Կաթոլիկ եկեղեցիէն ներս նոր սգի մը ներկայութիւնը և խառնութիւնը յայտնաբերելով, վերանորոգման և վերերթատարդացման իր կամքը յատկացնելով, վատիկանի ժողովը պայթեցուց տիրող նախապաշարքերը միակողմանի և հեղինակուսը կաթոլիկ եկեղեցւոյ մը մասին:

Երբ կաթոլիկոսները Հռոմ հասն խորհրդածութեան, Յովհաննէս ԻԳ. հրաւիրեց իրենք իրենց զաղափարները յայտնելու ազատ և սուրբ ոգւով մը: Այդ առաջնորդները, որոնք երկար ժամանակներէ ի վեր Հռոմը կը նկատէին որպէս միակ աղբիւրը զեկի և հեղինակութեան, իրենց կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնէին թէ իրենք ալ մաս կը կազմէին եկեղեցւոյ հեղինակութեան: Չորս դարեր առաջ, Բողոքական պայքարի բարեկարգութեան դաւանարանական կէտերը պաշտպանելու իր անձկութեան մէջ, կաթոլիկ եկեղեցին յաճախ չափազանցած է իր տարբերութիւնները Բողոքականութեան հետ: Ան աւելի ու աւելի դաւանարանական դարձած է կարգ մը հարցերու առնչութեամբ, ինչպէս Ս. Կոյսին դերը եկեղեցւոյ մէջ, խորհրդակատարութիւնները և Պապին անսխալականութիւնը: Այն պահուն երբ հիւլէական դարը կը բացուէր, կաթոլիկ եկեղեցին կը հասնէր հաւանաբար իր գործութեան գագաթնակէտին, թիւի, ազդեցութեան և ռաբի տեսակէտներէն, և կը շարունակէր իր հին պայքարները ընդդէմ Բողոքականութեան և արդի ոգւոյն:

Այս ժխտական կեցուածքին գլխաւոր պատասխանատուները Հոռովմէական վարչական Մարմին անդամներն էին, այսինքն եկեղեցւոյ կեդրոնական իշխանութիւնը, մեծաւ մասամբ բաղկացած տարիքոտ խաւացի բարձրաստիճան եկեղեցականներէ, բոլորովին մեկուսացած ներկայ աշխարհէն։ Այս արտակարգօրէն պահպանողական կողմակերպութիւնը իր հեղինակաւոր խօսքը ունի զպրեկման քերու վրայ, ուր կը կողմուին եկեղեցականութեան թեկնածուները, եկեղեցւոյ բոլոր միսիոնարական գործունէութեանց և եկեղեցական ու պաշտամունքային օրէնսդրութեան վրայ։ Արեւմտեան կոչուած Գրասենեակի միջոցաւ, Կարախնալ Օթթովիանիի գլխաւորութեան ներքեւ, այս Մարմինը յաճախ լռութեան դատապարտած է կամ նեղած Կաթոլիկ մատարականները, երբեմն արգիլելով նոյնիսկ որ հրատարակեն իրենց գործերը և ստիպելով որ չխօսին այս արգելքի մասին։

Կաթոլիկ դիտնականները մխրճուած են այսօր տատաւածաշնչական նոր սոսնձանախրութեանց մէջ, որ իրենց նոր լսյսեր կը բերէ Յայնուութեան, Բնութեան և անոնց արտայայտման կերպի մասին, և կը մղէ գիրենք գործակցելու Բողոքական դիտնականներու հետ մատարական գետնի վրայ։ Կաթոլիկ խորհուրդներու նոր սերունդ մը, մասնաւորաբար Եւրոպայի մէջ, նոր ճամբաներ գտած է Աստուածաբանութեան մօտենալու։ Յովհաննէս ԻԳ. ի հանճարն էր որ զգաց թէ պահը յարմար էր եկեղեցւոյ ներքին վերանորոգումի մը համար և տոտր ալ ճամբան բանալու։

Անգղիոյ Հին Դապալարներու. — Եթէ ժողովը կարողացաւ գործի անցնիլ այս ազդուութեամբ, ինքնին մեծ յաջողութիւն մըն էր տրդէն։ Ապացոյցներ կան որ Վարչական Մարմինը չէր փափաքեր տսիկաւ վատիկանի մէջ ըջան ընող զրոյցի մը համաձայն, Մարմինի անդամներէն մին որդէն թէ ըսած ըլլալ Պապին թէ անկաւելի է ժողով մը պատրաստել 1963 ի համար։ «Է՛հ, ըսած է Պապը, այն ստեն մենք ալ 1962 ին կը դումարենք»։

Երբ Մարմինի անդամները ըմբռնեցին վերջապէս թէ Յովհաննէս ԻԳ. հաստատ մտադրութիւնը ունէր այս ծրագիրը ի կատար հանելու, անոնք նորէն իրենց պահպանողական հակումին հետեւեցան զանազան վիճելի յայտագրերու պատրաստութեանց ընթացքին, մէկ կողմ թողնով յաճախ թելադրութիւններ՝ զորս Պապը ուզած էր որ կախկոպոսները ներկայացնեն։ Յովհաննէս ԻԳ. թող տուաւ որ Մարմինը իր ուզածին պէս շարժի։ Բայց երբ ժողովական Հայրերը Հռոմ հասան, սկսան խորհրդապահական հեռաձայնի տեղեկութիւններ ստանալ Պապի անձնական քարտուղարէն ըլլող, որ ծածկուած ձեւերով կը յայտնէր թէ Պապը համաձայն չէր Մարմինին։ Ասոր վրայ, կախկոպոսներու յառաջդիմական մասը սկսաւ համարձակութիւն առնել։

Ժողովի այդ առաջին նստաշրջանին, երեք կարեւոր նիւթերու չուրջ ճակատագրական պայքարներ տեղի ունեցան։

1. — Արարողութիւնը. — 11 ժգէմ 1922 քուէով ժողովական Հայրերը վաւերացուցին արարողական բարեփոխութիւնները, մասնաւորապէս տեղական կախկոպոսներու տրուած ազատութիւնը իրենք իրենց որոշելու Ս. Պատարագի այն մասերը, որոնք կրնային ըսուիլ ազգային լեզուներով։ Ասիկա քիչ մը կը նմանէր Արտաքին Գործոց Նախարարատան մը՝ որ կը լիազօրէր իր դեսպանները իրենք իրենց որոշելու արտաքին քաղաքականութիւնը կեդր. վարչական Մարմինի պատմական իշխանութիւններէն մին — արարողութիւնը բարեփոխելու իրաւունքը — այսպէսով, կ'անցնէր որոշ չափով կախկոպոսներու ազգային կամ շրջանային ժողովներու հեղինակութեան։ Ծամբուն այսպէս բացուած, կը վերածուէր ապակեղբոնացման դրութեան մը, որ կրնար հետագային տարածուիլ այլ մարզերու վրայ, ինչպէս միսիոնարական գործունէութեան և դպրեկման քերու հրակողութեան։

2. — Յայնուրեան աղբիւրները գլխաւոր վէճին մէջ, Կարախնալ Օթթովիանիի և Յանձնաժողովի պատրաստած բանաձեւը, որ ծանօթ է իր պահպանողական հակու-

մով, կը պնդէր անտեղիտալիօրէն, կաթալիկ եկեղեցիէն ճանչցուած յայտնութեան երկու աղբիւրներուն բաժանումին վրայ — Ս. Գիրքը և աւանդութիւնը: Բողոքականներն ալ մէկ հաս միայն կը ճանչնան — Ս. Գիրքը: Կաթալիկներն ու Բողոքականները այս կէտի վրայ իրարմէ բաժնող տարբերութիւնները նաւագեցնելու միջոցը չգտնելով, ժողովի յառաջգիծական թիւի անդամները կը փոփոքէին ներկայացնել Ս. Գիրքը և աւանդութիւնը սրպէս երկու ջրանցքները միեւնոյն հասանքին:

Տասնէնինգ օր վէճը բաւական աղիկած եղաւ: Յովհաննէս ԻԳ.՝ որ իր բնական վայրէն հեռաեկտրի միջոցաւ կը հետեւէր անոր, սրտեց սր հորիկ չկար այլևս երկարել վէճը նիւթի մը շաւրջ՝ որ այդքան խոշոր թւում կպիսկապատաց հաւանութիւնը չէր ստանար: Դաբերցուց վէճը, և յղեց բանաձևը նոր խմբագրութեան մը համար մասնաւոր Յանձնաժողովի մը՝ որուն միասնաբար կը նախագահէին Կարախան Օթթալիանի, և Յիսուսեան Կարախան Պէշ, Քրիստոսեաններու միութեան Քարապետութեան նախագահը, իր ժողովի յառաջգիծական խումբին իրը պետի հանգամանքով: Հայր Գրիգոր Պոմի խօսքով, ժողովի Աստուածաբաններէն Դանատացի մը, «Այսօր պատմութեան մէջ պիտի արձանագրուի Հակա-Բարեփոխութեան վախճանը»: Պապն ալ իր կողմէ ըսաւ որ «Հիմա է որ ժողովը կը սկսի»:

3. — Եկեղեցւոյ բնոյթը. — Երբ հկաւ վայրկեանը Եկեղեցւոյ բնոյթի մասին Կարախան Օթթալիանի բանաձևի շուրջ վիճելու, որ զօրաւոր կերպով կը վերահաստատէր Եկեղեցւոյ Միապետականութեան հեղինակութիւնը, յառաջգիծականները պատրաստ էին: Բանաձևը վիճեցաւ, և զրկուեցաւ նոր խմբագրութեան:

Այս հաշտարար նստաշրջանի վերջաւորութեան, Յովհաննէս ԻԳ. զո՛հ էր յայտնադէս: Յաջորդ նստաշրջանի աշխատանքը աւելի արագացնելու մասք ինքնոր քարաւզարութիւն մը ստեղծեց, իր Պետական քարաւզարութեան ենթակայ, որու գործը պիտի ըլլար շարունակել աշխատանքը մինչև Բ. ժողովի վերաբա-

ցումը յառաջիկայ 8 Սեպտեմբերին: Իսկ ժողովի չհշտած անհամաձայնութեանց մասին, մէկ կողմ դրաւ զանոնք, յայտարարելով թէ «Մենք դուր երգող վանականներ չենք»:

Յովհաննէս ԻԳ. ի այս շարժումը երջանիկ դարձանքի պատճառ եղաւ Կաթալիկ եկեղեցւոյ և համայն աշխարհի համար միանգամայն: Տեսանող մըն է ան, հորցի մը խորը թափանցելու կարող, աւանց գործածելու զարաւարի կամ զարգացմանիկ ճամբաներ՝ սրտնք գանդող և վիճող սղիներու յատուկ են:

Մեծ մտաւորական մը չէ, չհշտած Աստուածաբան մըն ալ չէ, վերացական զողովարներ չի խորհիր, այլ կը շարժի խոր և մարդկային փորձառական միջոցներով: Իր տապաւնիքի ընթացքին այս փորձառութիւնները իւրացուցած է և անոնց բաղադրութիւնը ի դարձ գրած:

Տարբեր՝ պապերու մեծ մասէն, Անճէլօ Ճիւզէփիէ Ռոնքալլի իր տմբողջ կեանքը զրկելէ անցուցած է հեռու Հռոմի սղծիլ ազգեցութիւններէն: Ասոր համար կրնայ յարգել անձեր՝ սրտնք իրարմէ շատ տարբեր կրօնական հակումներ ունին, և յարգել անոնցմէ: Տակաւին երիտասարդ կրօնաւոր, Լաթրանի հայրապետական համալսարանին մէջ Հայրաբանութիւն կ'ուսուցանէր, այսինքն Եկեղեցւոյ առաջին Հայրերուն կեանքի ու գործերու գիտութիւնը, Հռոմի մէջ, երբ հեռացուեցաւ անկէ, որովհետեւ հռոմէական տարրը զինք բոլորովին ապահով չէր նկատեր, քանի որ իրենց համար անկարելի գաղափարը կը պաշտպանէր, թէ խառն ժողովարութիւնները կարելի էին արաւունելի որոշ պարագաներու տակ: Անկէ յետոյ տարեցաւ սրպէս պարզ կրօնաւոր, մինչև որ վատիկանը ահաւ որ Պալլիարիոյ մէջ առաքելական այցելուի մը կարիքը կայ (1925 - 1934): Յետոյ փոխադրուեցաւ Յունաստան, ապա տարուայ համար, յետոյ ալ Մահմետական երկիր մը՝ Թուրքիա: Այս աքսորէն ետ կանչուեցաւ Համաշխարհային երկրորդ Պատերազմէն վերջ, Ֆրանսոյի Նախարարութեան, պարզապէս որովհետեւ վատիկանը չէր ուզեր առաջնակարգ մէկը դնել այդ պաշտօնին: Բայց

Ֆրանսացիք հրապուրակցան Ռանքալիի համեմատութեամբ և իր խօսողի ձերքերով, այնքան մը որ 1953ին Պրոս ժԲ. իրեն կարտինալական դիտանոց չնորհեց և վենետիկի Պատրիարք անուանեց:

Հիւրընկալ մեծերու. — Երբ Պապ եղաւ, իրրե Յովհաննէս ԻԳ., ջանաց երեւի ոչ որպէս դիւանագէտ, քաղաքագէտ կամ զարգացած հայրապետ մը, այլ բարի հովիւր որ կը պաշտպանէ ճշմարտութիւնն ու լուսութիւնը: Վատիկանէն դուրս ելած է 139 անգամ, այցելելու համար որբանոցները, բանտերը, դպրոցները և եկեղեցիները: Բաւական կանոններ ջնջած է, ինչպէս այն՝ որ կ'արգիլէր Ս. Պետրոսի կաթողիկէին այցելութիւնը, անոր յարակից պարտէզներուն մէջ պապի շրջագայած միջոցին: «Ինչո՞ւ համար պիտի արգիլուի մարդկանց զիս դիտել, գայթակղեցուցիչ բան մը չեմ ընիր», բացած է:

Յովհաննէս ԻԳ. աւելի պետական մեծեր ընդունած է (32) քան ուրիշ ու է պապ, և պատմական այցելութիւններ ալ տրուած են իրեն — Յոյն Օրթոտոքս Թագաւոր, Քէնթրպըրիի Արքեպիսկոպոսը՝ որոնք չորս հարիւր տարիներէ ի վեր առաջին այցելուները եղան: Իրեն այցելած են նոյնպէս Միացեալ Նահանգներու եւ պիտիկոպոսական եկեղեցւոյ պետը և Ճափոնէն Շինթօական բարձր կրօնաւոր մը: Քէնէտի տիկնոջ ժառելիին այցելութեան ժամանակ, Յովհաննէս ԻԳ. հարցուց իր քարաւզարին թէ ինչպէս պէտք էր զայն կոչել, «Տիկին Քէնէտի, բաւ ան, կամ պարզապէս Տիկին»: Իր անձնական մտանշադարանին մէջ մինչ կը սպասէր անոր ժամանումին, պապը ինքնիրեն կը մըրթմըրթար «Տիկին Քէնէտի, Տիկին Քէնէտի», և երբ դուռը բացուեցաւ Միացեալ Նահանգաց Նախագահին Տիկնոջ, Պապը սաքի ելաւ, ձեռքը երկարեց և բաւ. «Հրամայեք, ժառելի»:

Մարդերու հոծ զանգուածին ան աւաւ ինչ որ դիտութիւնը կամ դիւանագիտութիւնը կարող չէին հայթայթել — զգացումը իրենց միասնականութեան, որպէս մարդկային ընտանիք: Այս զգացումը քրիստոնէական աւանդութեան արտին մէջն է, որու Աստուածը կենդանի է պատ-

ՊԵՏՄԵԿԵՆ

ԳԵՈՐԳ ՎՐԴ. ՈՒՌՃԵՑԻ

(շ. 994 — * 1093)

Յովհաննէս Սարկաւագ Վարդապետի կենսագիրը քանի մը կարճ տողերու մէջ ամփոփած է անոր մանկութեան և ուսանողութեան շրջանը, սակայն. «Սա ի մանկական տիոց և ի խանձարոց բոտ սրբոյն Սամուէլի նուիրեալ Աստուծոյ և կուսութեան, յարեմէ և յարգանդէ քահանայից, սնեալ և զատարարակեալ առ սրբասունգ քեռուոյն իւրոյ ի վանն Հաղբատ, գաւառաւ Փառխոսոյ: Յառաջագոյն տուաւ ի վարժս երաժշտական հոգևոր ուսմանց, և ապա, յերեման մեծին ի նմա ծածկելոյ զանձին, աւանդեցաւ և յանձն տարաւ ի Բեռլոյն իւրմէ Ուսնացի վարդապետին» (Յիշատ. Զեռագրաց. Անթիլիաս, էջ 335: Ա. Գ. Արքահամեան, Յովհ. Խմաստասերի Մատենագրութիւնը, 1856, էջ 119):

Արքահամեան նոյնացուցած է Յովհաննէսի քեռին Ուսնացի մականունով վարդապետին հետ (էջ 23) ինչ որ ճիշդ չէ: Յովհաննէսի քեռին և Ուսնացին տարբեր անձեր են: Յովհաննէս նախ կ'ուսանի իր քեռին մօտ, որ, անանկով իր քեռորդին բացասիկ տաղանդը, զայն կը յանձնէ

մեթեան մէջ և կը հրաւիրէ մարդկային ընտանիքը գործակցելու իրեն հետ, ինքզինք կազմելու համար: Եթէ հրաւերը չի լսուիր աշխարհի մը մէջ որ զոհն է իր անձկութեան և նաւահալկերու հրապոյրին, առար պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ արտ չափով քրիստոնէից վրայ: Յովհաննէս ԻԳ. այն կարծիքէն է թէ մարդը սպասելու համար պէտք է երթալ փնտաւի զայն ուր որ է, ոչ թէ սպասել ուր որ ենթադրաբար ան պէտք էր որ ըլլար:

Հայացուց

ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՄԱՄՈՒՐ